

ISSN: 2146-1961

Utkugün, C. (2023). Ortaokul öğrencilerinin tasarrufa ilişkin görüşleri, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(51), 118-135.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.2986>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TASARRUFA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Ceren UTKUGÜN

Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye, cerendemirdelen@hotmail.com
ORCID:0000-0002-5911-9175

Gönderim tarihi: 12.10.2021

Kabul tarihi: 15.12.2022

Yayım tarihi: 01.03.2023

Öz

Ortaokul öğrencilerinin tasarrufa ilişkin görüşlerini ortaya koymak sosyal bilgiler eğitiminin israfı önlemeye yönelik içeriğinin başarıya ulaşabilmesi için önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı; ortaokul öğrencilerinin tasarrufa ilişkin görüşlerini incelemektir. Temel nitel araştırma deseninde tasarlanan çalışmada katılımcılar amaçlı örneklem yöntemine göre belirlenmiştir. 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında Afyonkarahisar il merkezinde 3 farklı ortaokulda okumakta olan 135 ortaokul öğrencisi çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırma verileri uzman görüşleri alınarak araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu anket ile toplanmıştır. Anket formunun birinci bölümünde katılımcı öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve babanın öğrenim durumu, ailede çalışan kişi sayısı, ailede kullanılan tasarruf yolları ve tasarrufla ilgili bilgi edinme kaynaklarını betimleyen sorular bulunmaktadır. İkinci bölüm ise öğrencilerin tasarruf değerine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanan 4 sorudan oluşmaktadır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analizden yararlanılmış, analiz sürecinde güvenilirliği sağlamak için oluşturulan temalar ve kodlar alan uzmanı görüşüne sunulurken tutarlılık incelemesi yapılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen veriler tablolaştırılarak frekanslarla sunulmuş, doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Araştırma sonucunda; su-elektrik-ekmek/gıda israfı yapmamak, gereksiz para harcamamak, yeterince ve bilinçli kullanmak, duyarlı olmak, fazla olanı paylaşmak, doğaya zarar vermemek, aile, alışkanlık kavramları ile tasarrufu açıklamışlardır. Gündelik hayatlarında en çok kullandıkları su, elektrik, para, gıda gibi kaynaklardan tasarruf edilmesi gerektiğini düşünen öğrenciler insanların tasarruf yapmaları için; kaynakların tükenebileceği, suyu ve elektriği tasarruflu kullanmaları, hayatın kolaylaşacağı, gıda israfı yapmamaları, ülke ekonomisi ve aile bütçesine katkıda bulunmaları gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Anahtar kelimeler: Tasarruf, ortaokul, Ortaokul öğrencisi, değerler eğitimi.

SECONDARY SCHOOL STUDENTS' OPINIONS ON SAVINGS

ABSTRACT

It is important to reveal the views of secondary school students on saving, in order for the content of social studies education to prevent wastage to be successful. In this context, the aim of the research is; The aim of this study is to examine the opinions of secondary school students about the savings. In the study, which was designed in the basic qualitative research design, the participants were determined according to the purposive sampling method. The study group consisted of 135 secondary school students studying in 3 different secondary schools in Afyonkarahisar city center in the spring semester of the 2019-2020 academic year. The research data were collected with an open-ended questionnaire prepared by the researcher by taking expert opinions. In the first part of the questionnaire, there are questions describing the gender, class level, educational status of the parents, the number of people working in the family, the ways of saving used in the family and the sources of information about saving. The second part consists of 4 questions prepared in order to reveal the opinions of the students about the savings value. Descriptive analysis was used in the analysis of the research data, and the themes and codes created in order to ensure reliability in the analysis process were presented to the opinion of the field expert and consistency analysis was carried out. The data obtained as a result of the analyzes were tabulated and presented with frequencies and supported by direct quotations. As a result of the research; they explained saving with the concepts of not wasting water-electricity-bread/food, not spending unnecessary money, using it sufficiently and consciously, being sensitive, sharing the surplus, not harming the nature, family and habit. Students who think that resources such as water, electricity, money and food that they use most in their daily lives should be saved, in order for people to save; They made suggestions such as resources could be depleted, they should use water and electricity sparingly, life would be easier, they should not waste food, and they should contribute to the country's economy and family budget.

Keywords: Savings, secondary school, secondary school student, values education.

GİRİŞ

Toplumlar tarihleri içerisinde birçok olay ve olgudan olumlu ve olumsuz şekilde etkilenmişlerdir. Toplumlari olumsuz şekilde etkileyen durumlardan kurtulmanın en etkili yolu, toplumun devamlılığını sağlayan ve onu ayakta tutan unsurların başında gelen değerleri kazandırmaktır (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2018). İnsanların hayatını biçimlendiren, toplumsal bütünlüğü sağlayan ve insan hayatında önemli bir yeri olan değerler, eğitim kurumlarında öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır (Uzunöz, Aktepe ve Köybaşı, 2018). Günümüzde değer eğitiminin işlevi de önem kazanmıştır. Değerler, eğitim kurumlarında birçok ders içerisinde öğrencilere kazandırılacak şekilde öğretim programlarında yer bulmuştur. İyi vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler dersi de vatandaşlığın değer boyutunun öğrencilere sunulmasında önemli bir yere sahiptir (Tonga ve Uslu, 2015). Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerden biri de tasarruf değeridir (MEB, 2018). Tasarruf; bir şeyi dilediği şekilde kullanma yetkisi, parayı ya da tüketilebilecek herhangi bir şeyi dikkatli bir şekilde kullanma, idareli bir şekilde harcama anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2020). Kişilerin geleceğın belirsizliğı karşısında aldığı tedbir (Akat, 2009) olarak da tanımlanan tasarruf, ileride ortaya çıkabilecek öngörülmeven durumları engelleme imkanı da sağlamaktadır. Buradan hareketle tasarruf değerinin öğrencilere kazandırılması hayatlarında karşılaşılabilecekleri problemlere karşı önlem alma ve bunları çözme aşamasında önemli bir yere sahiptir. İnsanların harcamalarını ihtiyaçlarından fazla yapmaması ve elindekileri boşa harcamamasına yönelik olan tasarruf değerine ilişkin algıları gelecekte ortaya çıkabilecek problemleri çözmelerine yardımcı olacaktır (Uzunöz, Aktepe ve Özağaçhanlı, 2020).

Çocukların günlük yaşamlarında karşılaştıkları ekonomi sorunları anlayabilmeleri ve çözebilmeleri için uygun bir içerik ve yaklaşımla küçük yaşlardan itibaren ekonomi ile ilgili temel bilgileri kazanmaları gerekir (Webley, 2005; Bayhan, Yükselen ve Kaysılı, 2007). OECD, mümkün olduğunca küçük yaşlardan itibaren bireylerin finansal eğitim almaları ve bu eğitimin okullardaki eğitim programı ile bütünleştirilmesinin sağlanmasını önermektedir (Tedmem, 2016). Bu nedenle; paraya, harcamaya, tasarruf ve başka finansal konulara karşı nasıl doğru bir tutum alacağı çocuğa öğretilmelidir (Fabris ve Luburic, 2016). Araştırmalar gerçek yaşam tecrübesinde dahil olan öğrencilerin öğretilen ekonomi kavramlarını önemli ölçüde daha iyi öğrendiklerini göstermektedir (Kourilsky, 1983; Laney, 1989; Akt. Littrell, 1999). İlkokul ve ortaokul seviyesindeki öğrencilere ekonomiyi öğretmenin en iyi yolu derslerde işlenen konuları gerçek yaşamla ilişkilendirme sağlayarak ekonominin karmaşık doğasını anlamalarını sağlamakla olur (Buckles, 2001; Murphy ve Walsh, 1989, Akt. Akhan, 2013). Otto, Schots, Westerman ve Webley (2006) gerçek yaşamda karşılaşılan ekonomik problemlerin basit oyunlar şeklinde tasarlanarak çocuklara sunulmasıyla 9 ve 12 yaş arasındaki çocukların paralarını yönetme kabiliyetini kazandıklarını ifade etmişlerdir. Okullarda finansal eğitimin yetersiz kaldığı durumlarda çocuklar finansal konuları ebeveynlerinden ya da diğer yetişkinlerden öğrenmek durumunda kalmaktadır. Suiter ve Meszaros'un (2005) yapmış oldukları araştırmada Amerikalı ebeveynlerin sadece %32'sinin çocuklarıyla düzenli olarak finansal konular hakkında konuştukları, geri kalan kısmının ise çocuklarına bu tür konularda yardımcı olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. New York Eyalet Üniversitesi'nin yaptığı bir araştırmada gençlerin ortaokul düzeyinde sorulan finans sorularının ancak yarısını güçlükle cevapladıkları görülmektedir (Fabris ve Luburic, 2016). PISA programı kapsamında on beş yaş çocuklar için yürütölen OECD araştırması (2014) da, bu yaştaki

çocukların sadece %15'inin günlük harcamalar konusunda basit kararlar alabildiğini ve fatura gibi günlük finansal belgelerin kullanılma amacını tanıyabildiğini göstermektedir. Yapılan araştırmalarda Türkiye'de de benzer bir durumun olduğu görülmektedir. Ersoy ve Nazik (2006) tarafından yapılan araştırmada, ergen bireylerin tüketici hakları konusunda önemli bilgi farklarının olduğu tespit edilmiştir. Temizel ve Bayram (2001) yaptıkları çalışmada üniversite öğrencilerinin finansal konuları ailelerinden öğrendikleri, finansal bilgi ve kavramlarda büyük ölçüde eksikliklerinin olduğu görülmüştür.

Ekonomi ile ilgili eğitim ilkökul ve ortaokul kademesinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları içerisinde verilmektedir. Tasarruf değeri ve finansal okuryazarlıkla ilgili öğrenme çıktıları en çok sosyal bilgiler dersi içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla Türkiye'deki ilkökul ve ortaokul programları incelendiğinde değer, kavram ve beceri boyutunda ekonomi eğitiminde sosyal bilgiler dersinin büyük önem taşıdığı görülmektedir. Sosyal bilgiler; ekonomi biliminin tasarruf odaklı bilgi, beceri ve değerlerinin yanı sıra bir vatandaşlık ödevi olarak israftan kaçınma sorunluluğunun eğitiminde oldukça önemli bir derstir. Bu dersi alan öğrencilerin bilinçli tüketici özellikleri kazanabileceği "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanı özellikle tasarrufa yönelik kazanımlar açısından önemlidir (Ersoy, 2019). Tasarruf değeri ile ilişkilendirilen finansal okuryazarlık becerisinin geliştirilmesinde sosyal bilgiler dersine önemli görev yüklenmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında 2017 yılından itibaren yer alan finansal okuryazarlık becerisinin "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında öğretilmesi amaçlanmıştır. Finansal okuryazarlık programda "*kaynaklarını ve bütçesini etkili bir şekilde kullanan, akıllıca yatırımlar yaparak kendisinin ve ülkesinin ilerlemesine katkıda bulunan ve israftan kaçınarak kaynaklarını tasarruf edebilen bireyler yetiştirilmesi*" cümlesi ile ifade edilmektedir (MEB, 2018). Özdemir (2012), Kalkınma Bakanlığı (2014) ve Güvenç (2017) finansal eğitimde tasarruf üzerinde durulması ve bireylerin doğru kararlar alabilme yetisinin artırılması açısından ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar.

Çocuklara ekonomi öğretimiyle ilgili literatürde yer alan çalışmaların çoğu okul programlarına atıfta bulunmaktadır (Davison ve Kilgore, 1971; Kourilsky, 1977; Bayhan, Yükselen ve Kaysılı, 2007; Akhan, 2010). Schug ve Hagedorn (2005) ekonomik kavramlara yönelik müfredatı dayalı öğretim yaparak bu programın etkililiğini incelemiş; müfredatın öğrencilerin harcama, biriktirme ve yatırım yapma tutumlarında olumlu etkisi bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ancak PISA 2015 sonuçları ekonomi eğitiminin bir boyutunu oluşturan finansal okuryazarlığın gelişiminde aile, doğrudan deneyim, finansal ürünlere sahip olma ve bunları kullanma gibi okul dışındaki öğrenmelerin önemli olduğunu göstermektedir (OECD, 2017). PISA 2015 sonuçlarına benzer bir şekilde; Abramovitch, Freedman ve Pliner (1991), 6, 8 ve 10 yaşlarındaki çocukların para kullanımlarını inceledikleri çalışmada harçlık alan çocukların almayanlara göre para kullanma konusunda daha bilgili oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç ise para kullanımının yaş değişkeni ile doğrudan ilişkili olduğudur. Benzer bir sonuç Kircler ve Praher'in (1990) Avusturyalı çocukların ekonomik sosyalleşmelerini inceledikleri çalışmada yer almaktadır. 8-14 yaş arası 90 çocukla yaptıkları çalışmada ekonomik kavramları anlamada yaşlar arasında önemli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim seviyesinde ekonomi eğitimi hakkında yabancı literatür incelendiğinde "*Ekonomi konularını niçin öğretmeliyiz?*" sorusunun ötesinde

"Ekonomi konularını daha iyi nasıl öğretebiliriz?" sorusu üzerinden tartışılarak ekonomi eğitiminin niteliğine yoğunlaşılmaktadır (Akhan, 2013). Danimarka, Estonya, İrlanda, Hollanda, İspanya, Portekiz, İngiltere ve Amerika'da finansal okuryazarlık ders programlarına girmiş ve ayrı ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Bu ülkelerde öğrencilerin eğlenirken öğrenmeleri de göz önünde bulundurularak finansal okuryazarlık eğitimi için öğretim materyalleri geliştirilmiştir. Danimarka ve İrlanda'da geliştirilen "funny money (eğlenceli para)" ve "money matters (para meseleleri)" isimli öğretim materyalleri örnekler arasında gösterilebilir (Tedmem, 2016).

Türkiye'de literatür incelendiğinde; yapılan çalışmaların genelde hane halkının ve ebeveynlerin tasarruf eğilimleri üzerine odaklandığı; ilkokul ve ortaokul düzeyinde tasarruf değeri ile ilgili araştırmaların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. İlkokul ve ortaokul düzeyinde literatürde tespit edilen çalışmalar; ekonomi kavramlarını anlama düzeyleri, yaygın eğitim kapsamında ekonomi eğitimi çalışmaları ve fen projelerinde tasarruf kavramı üzerine olduğu tespit edilmiştir. Utkugün (2022) Ortaokul öğrencilerinin israfa ilişkin görüşlerini incelediği çalışma sonucunda öğrencilerin israf konusunda bilgi ve farkındalık sahibi oldukları ancak davranışlarına yansıtamadıklarını tespit etmiştir. İnsanların bilinçsizliği, duyarsızlığı vurgusuyla su, elektrik, gıda, para, giysi ve zaman gibi pek çok kaynaktaki israf yapıldığını açıklayan öğrencilerin kendi hayatlarında israfa duyarlı davranışlarda bulunmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Akhan ve Kılıçoğlu (2014) ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında yer alan ekonomi kavramlarını anlama düzeylerini tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışma sonucunda öğrencilerin özellikle dağıtım, sermaye, kaynak, yatırım ve kıtlık kavramlarıyla ilgili kavram yanlışlığına sahip oldukları ve diğer kavramlarla ilgili anlama düzeylerinin genel olarak sınırlı düzeyde olduğu görülmüştür. Çeken (2021) TÜBİTAK tarafından gerçekleştirilen proje yarışmasında ortaokul öğrencilerinin hazırlamış olduğu fen bilimleri projelerini tasarruf kavramına ilişkin içerikler açısından incelemiş; enerji ve su tasarrufu ile ilgili içeriklerin sayıca fazla olmasına karşılık zaman ve gıda tasarrufuna ilişkin az sayıda projenin gerçekleştirildiği ancak kağıt, plastik ve e-israf konularına ilişkin herhangi bir projenin gerçekleştirilmediği sonucuna ulaşmıştır. Yıldırım (2017) yaygın eğitim kapsamında çocuklara yönelik olarak ekonomi öğretimi amacıyla yürütülen çalışmaları ve bu çalışmaların örgün eğitime katkısını incelemiştir. Araştırma sonucunda programların genel olarak tasarruf bilincini ve bilinçli tüketicilik davranışlarını geliştirmeyi amaçladığı, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler programlarındaki bilinçli tüketicilik ve tasarruf bilincinin geliştirilmesi konusundaki kazanımlara ulaşılmasına katkı sunduğu tespit edilmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin tasarruf değerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak sosyal bilgiler eğitiminin israfı önlemeye yönelik içeriğinin başarıya ulaşabilmesi için önem arz etmektedir. Bu bağlamda, konusu insan ve toplum olan, etkili vatandaşlar yetiştirmek için finansal okuryazarlık eğitiminde güçlü bir konumda bulunan sosyal bilgiler (Yalçınkaya ve Er, 2019) dersinde öğrencilerin tasarruf değerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi araştırmaya değer bulunmuştur. Ortaokul seviyesinde ekonomi eğitimi ve bilincinin öneminden hareketle; bu araştırmanın ortaokul düzeyindeki öğrencilerle yapılıyor olması, alandaki açığı doldurması ve alana katkı sağlaması düşünülmektedir. Araştırmanın temel amacı; ortaokul öğrencilerinin tasarruf değerine ilişkin görüşlerini incelemektir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencileri tasarrufu nasıl tanımlamaktadırlar?

2. Ortaokul öğrencilerine göre insanlar hangi kaynaklardan ve neden tasarruf etmelidir?
3. Ortaokul öğrencilerine göre tasarruf yapmanın sağlayacağı yararlar nelerdir?
4. Ortaokul öğrencilerinin insanlara tasarruf yapmaları konusunda önerileri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma deseni

Ortaokul öğrencilerinin israf değerine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırmada ortaokul öğrencilerinin tasarruf değerine ilişkin deneyimleri, deneyimlerine ilişkin algılarını ve oluşturdukları anlamların anlaşılması amaçlanmıştır. Bu nedenle çalışmada temel nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Bu desende, araştırma katılımcılarının yaşamlarını nasıl yorumladıkları, oluşturdukları ve deneyimlerine ne anlam kattıkları üzerinde durulur. Bu desen tüm disiplinlerde, uygulamalı alanlarda ve eğitimde yaygın kullanılan bir türdür (Merriam, 2013). Temel nitel araştırma deseninin tercih edilme nedeni tasarruf değerine ilişkin görüşlerine başvuru ortaokul öğrencilerinin sayıca fazla olması ve görüşlerinin yazılı olarak alınmasıdır.

Çalışma grubu

Araştırma katılımcıları amaçlı örneklem yöntemine göre belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2018) göre amaçlı örnekleme olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olmaktadır. Amaçlı örnekleme içerisinde yer alan kolay ulaşılabilir örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme birlikte kullanılmıştır. Araştırmaya katılacak öğrencilerin seçiminde Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden görüş alınmak suretiyle Afyonkarahisar il merkezi sınırları içerisinde yüksek, orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunan bölgelerden birer okul seçilerek uygulama yapılacak 3 okul belirlenmiştir. İl içinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerde bulunan bölgelerden seçilen okullarda uygulama yapılarak veri toplamasına gidilmek ve araştırma konusuna ilişkin derinlemesine ve çeşitlilik gösteren verilere ulaşılmak istenmiştir. 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemi başında Afyonkarahisar ili merkezinde 3 farklı ortaokulun 5, 6, 7. ve 8. sınıf düzeylerinde öğrenim gören 135 ortaokul öğrencisi çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmaya katılan 135 öğrencinin demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgilerin Dağılımları

Değişken		f	%
Cinsiyet	Kadın	74	55
	Erkek	61	45
Sınıf düzeyi	5	36	27
	6	36	27
	7	32	24
	8	31	22
Anne öğrenim durumu	İlkokul	35	26
	Ortaokul	46	34
	Lise	39	29
	Üniversite	15	11
Baba öğrenim durumu	İlkokul	18	13
	Ortaokul	41	30
	Lise	48	35
	Üniversite	30	22
Ailede çalışan kişi sayısı	Anne	39	29
	Baba	127	94
	Abi	12	9
	Abla	4	3
	Diğer	2	1
Ailede kullanılan tasarruf yolları	Kumbara	90	67
	Banka	57	42
	Altın	17	13
	Diğer	5	4
Tasarrufla ilgili bilgi edinme kaynakları	Aile	88	65
	Öğretmen	81	65
	Medya	19	14
	Diğer	2	1

Veri toplama aracı

Araştırma verileri açık uçlu anket ile toplanmıştır. Anket uzman görüşleri alınarak araştırmacı tarafından hazırlanmış ve iki bölümden oluşturulmuştur. Anket formunun birinci bölümünde katılımcı öğrencilerin cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve babanın öğrenim durumu, ailede çalışan kişi sayısı, ailede kullanılan tasarruf yolları ve tasarrufla ilgili bilgi edinme kaynaklarını betimleyen sorular bulunmaktadır. İkinci bölüm ise öğrencilerin tasarruf değerine ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak amacıyla hazırlanan 4 sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde yer alan sorular; *“Tasarruf deyince aklınıza ne gelmektedir?”*, *“Sizce insanlar nelerden tasarruf etmelidir, neden?”*, *“Tasarruf yapmanın sağlayacağı yararlar nelerdir?”* ve *“İnsanlara tasarruf yapmaları konusunda bir öneride bulunmak gerekseydi ne söylerdin?”* şeklindedir.

Verilerin toplanması ve analizi

Araştırma yayın etiği kurallarına uygun olarak tamamlanmıştır. Gerçekleştirilen araştırma çerçevesinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (Etik Kurul Kararı 05.08.2021 Tarih ve 2021/09 Konulu) etik izin alınmıştır. Araştırmaya ilişkin veriler; 2019-2020 güz yarıyılı içerisinde, Afyonkarahisar il merkezinde bulunan 3 farklı ortaokulun 5, 6, 7. ve 8. sınıflarında öğrenim görmekte olan 135 ortaokul öğrencisinin ankette yer alan soru formlarını yazılı olarak doldurmaları suretiyle toplanmıştır. Öğrencilerden alınan cevapların gizlilik ilkesinin çiğnenmeyeceği, elde edilen verilerin bilimsel araştırma dışında diğer amaçlarla kullanılmayacağı ve araştırmacı tarafından kontrolünün her basamakta sağlanacağı anket formunda

belirtmiştir. Ayrıca yanıtlayıcıların isimleri alınmayarak, kimliklerinin gizleneceği konusunda güvence verilmiştir. Veri toplanacak sınıflarda öğrencilere yapılacak uygulama hakkında bilgi verilmiş, bu araştırmanın bir sınav ya da başarıyı ölçen bir etkinlik olmadığı belirtilerek verecekleri cevapların kendilerini değerlendirmek amacıyla kullanılmayacağı açıklanmıştır. Anketler dağıtıldıktan sonra öğrencilere ankette yer alan soruları nasıl cevaplamaları gerektiği örnek bir madde üzerinden gösterilmiştir. Anketlerin doldurulması için yeterli zaman tanınmış ve doldurulan anketler elden teslim alınmıştır.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin araştırma soruları dikkate alınarak sunulmasına olanak verir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın analiz sürecinde güvenilirliği sağlamak için oluşturulan temalar ve kodlar alan uzmanı görüşüne sunulurken tutarlılık incelemesi yapılmıştır. Ardından görüş birliği ve görüş ayrılıkları tespit edilerek güvenilirlik Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü $Uzlaşma\ Yüzdesi = \frac{Görüş\ Birliği}{Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı} \times 100$ kullanılarak hesaplanmıştır. Alan uzmanı ve araştırmacının değerlendirmeleri arasındaki uyumun 0.97 olduğu tespit edilmiştir. Bu değer 1.00'a yakın olması kodlama sisteminin işlediğini göstermektedir (Berg & Lune, 2015, s. 179).

Analizler sonucunda elde edilen veriler tablolaştırılarak frekanslarla sunulmuş, doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bu aşamada özellikle verilerin kolay anlaşılır ve okunabilir bir dille tanımlanmasına ve gereksiz tekrarlardan kaçınılmasına dikkat edilmiştir. Bulguların sunumunda etik kurallar gereği katılımcı gizliliğini korumak amacıyla öğrenciler Ö1, Ö2,... şeklinde kodlanmıştır. Araştırma sürecinin geçerliğinin sağlanması için inandırıcılık ve aktarılabilirlik önemli olduğundan katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve bu görüşlerden hareketle sonuçlar yorumlanmıştır. Ayrıca araştırmanın geçerliğinin sağlanması için araştırma süreci ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

BULGULAR

Bu kısımda açık uçlu anket ile elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular "ortaokul öğrencilerine göre tasarruf, insanların tasarruf etmesi gereken kaynaklar ve nedenleri, tasarruf yapmanın yararları ve insanların tasarruf yapmaları için önerileri" başlıkları altında sunulmuştur.

Ortaokul öğrencilerine göre tasarruf

Ortaokul öğrencilerinin "Tasarruf deyince aklınıza ne gelmektedir?" sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda bilinçli tüketim odaklı ifadeler, tasarruf odaklı ifadeler, duyarlılık odaklı ifadeler ve kişisel ifadeler temaları belirlenmiştir. Öğrencilerin yanıtlarına göre oluşturulan tema, kod ve frekanslar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Ortaokul Öğrencilerine Göre Tasarruf

Temalar	Kodlar	f
Bilinçli tüketim odaklı ifadeler	Su israfı yapmamak	30
	Gereksiz para harcamamak/ Her şeyi almamak	29
	Elektrik israfı yapmamak	28
	Ekmek/gıda israfı yapmamak	12
	Aldığımız gıdaları bozulmadan tüketmek	2
	Doğalgaz israfı yapmamak	1
	Para biriktirip almayı hedeflediğimiz şeyi almak	1
	İnsanların israf ettikleri şeyler	1
Tasarruf odaklı ifadeler	Yeteri kadar kullanmak	29
	Para biriktirmek	21
	İsraf etmemek	13
	Tasarruflu/tutumlu olmak	9
	Kumbara	7
	Banka	3
	Cüzdan	2
	Para	2
Duyarlılık odaklı ifadeler	Özel araba yerine toplu taşımayı kullanmak	1
	Vakit harcamamak	1
	Fatura	1
	Bilinçli kullanmak/tüketmek	25
	Geri dönüşüm	3
Kişisel ifadeler	Gelecekteki insanların hayatı	2
	İnsanların doğaya fazla zarar vermemeleri	1
	Fazla aldığımız şeyleri paylaşmak	1
	Aile	3
	Anne	3
Kişisel ifadeler	Baba	1
	Alışkanlık	1
	Aile bütçesi	1

Tablo 2’de görüldüğü üzere öğrencilerin tasarruf tanımları bilinçli tüketim odaklı, tasarruf odaklı, duyarlılık odaklı ve kişisel ifadeler temaları altında analiz edilmiştir. Öğrencilerin yanıtları; su israfı yapmamak, gereksiz para harcamamak, yeterince kullanmak, elektrik israfı yapmamak, bilinçli kullanmak, para biriktirmek, israf etmemek, ekmek/gıda israfı yapmamak, tasarruflu olmak kavramlarında yoğunlaşmıştır. Bazı öğrenciler ise; kumbara, aile, geri dönüşüm, banka, gelecekteki insanların hayatı, paylaşma, doğayı korumak, fatura kavramları ile tasarruf kavramını ilişkilendirmişlerdir. Bazı öğrencilerin tasarruf tanımları şu şekildedir:

Ö26 “Bütün yırtılmış giysileri, ayakkabıları, örtüleri, ceketleri, bütün hepsini geri dönüşüme atmak”

Ö28 “Bir şeyi fazla değil de yeteri kadar kullanmak, paramızda tutumlu olmak, biraz harcamak biraz biriktirmek”

Ö35 “Tükenebilen kaynakları özenli, dikkatli ve israf yapmadan kullanmak”

Ö53 “Annem”

Ö75 “Işık boşa yanıyor onu kapatmak”

Ö89 “Gereksiz su kullanmamak. Ekmek israf etmemek. Fazla aldığımız şeyleri paylaşmak. Aldığımız gıdaları bozulmadan tüketmek”

Ortaokul öğrencilerine göre insanların tasarruf etmesi gereken kaynaklar ve nedenleri

Ortaokul öğrencilerinin “Sizce insanlar hangi kaynaklardan tasarruf etmelidir? Neden?” sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda oluşturulan kodlar ve frekanslar Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Ortaokul Öğrencilerine Göre İnsanların Tasarruf Etmesi Gereken Kaynaklar Ve Nedenleri

Tasarruf etmesi gereken kaynaklar	f	Tasarruf nedenleri	f
Su	83	Bilinçsiz/gereksiz/fazla kullanılması	51
Elektrik	52	Kaynakların tükenebileceği	43
Para	39	Gıdaların çöpe atılması	20
Gıda	33	İnsanların bilinçsizce harcama yapması	16
Her şey	11	Tasarruflu insanın hayatını güvence altına alması	12
Zaman	4	Tasarruf edilen paranın gerektiğinde kullanılabilmesi	8
Doğalgaz	4	Ülke ekonomisine katkı sağlaması	7
Petrol	2	Aile bütçesine katkı sağlaması	7
Doğal kaynaklar	2	Fatura parasının azalması	6
Giyim	1	Çevre kirliliği oluşturması	3
		Kuraklık yaşanması	1
		İnsanların geri dönüşüm yapmaması	1

Tablo 3’de görüldüğü üzere öğrencilere göre insanların tasarruf etmesi gereken kaynaklar; su, elektrik, para, gıda, zaman, doğalgaz, petrol, doğal kaynaklar ve giyimdir. Öğrencilerin vermiş oldukları yanıtlarda günlük hayatlarında yoğun olarak kullandıkları su, elektrik, para ve gıda vurgusu görülmektedir.

Öğrencilere göre bu kaynakların tasarruf edilmesinin nedeni; kaynakların bilinçsiz/gereksiz/fazla kullanılması, kaynakların tükenebileceği, gıdaların çöpe atılması, bilinçsiz para harcanmasıdır. Ayrıca tasarruf edilme nedenleri arasında tasarrufun insan ve çevre üzerindeki etkilerini de vurgulamışlardır. Bu ifadelerde yer alan aile bütçesine katkı ve faturaların az gelmesi günlük hayatlarından yansımalar olarak kabul edilebilir. Bazı öğrenciler tasarrufun gerekliliğini gündelik hayatlarından örneklerle şu şekilde açıklamışlardır:

Ö53 “...gereksiz kullanılmamalı, faturaları çok gelir. Aile bütçesini düşünerek hareket etmeli.”

Ö58 “...İnsanlar boşuna elektrik kullanıyorlar. Mesela misafirlige giderken ışık bilerek açık bırakılıyor, onu kapatabiliriz.”

Ö73 “... Artan yemekler çöpe atılıyor, hayvanlara verilebilir.”

Ö75 “...Annelerimiz hemen hemen her gün elde bulaşık yıkıyor, ya da bulaşık makinesine koyarken yıkıyorlar, o yüzden de su boşa gidiyor.”

Ö85 “...Paramızı gerektiği kadar harcamalıyız. Çünkü hem herkese katkı sağlamalıyız hem de kumbaraya atıp ailemize katkı sağlamalıyız.”

Bazı öğrenciler para tasarrufunun önemini şu şekilde vurgulamışlardır:

Ö12 “...İnsanlar çok aldığı şeylerden tasarruf etmelidir, çünkü kalan para ile ihtiyaçlarını alabilirler.”

Ö36 “...Bazı insanlar paralarını tasarruflu kullanırlar, bazıları kullanmazlar. Bu kişiler gerektiğinde para bulamayabilirler.”

Ö127 “...İnsanlar öncelikli olmayan isteklerden tasarruf etmelidir”

Bazı öğrenciler ise tasarrufun geleceğe etkisini şu şekilde vurgulamışlardır:

Ö2 "...Tasarruf edersek hem kendimize hem de gelecekte başkalarına yararımız olur."

Ö11 "...Suyu gereksiz yere kullanmamalıyız, sularımız biterse susuz kalır ve ölürüz."

Ö61 "...Dünyamız için tasarruf etmeliyiz, çünkü tasarruf etmezsek dünyada kötü şeyler olabilir."

Ortaokul öğrencilerine göre tasarruf yapmanın yararları

Ortaokul öğrencilerine "Tasarruf yapmanın sağlayacağı yararlar nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda oluşturulan temalar, kodlar ve frekanslar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Ortaokul Öğrencilerine Göre Tasarruf Yapmanın Yararları

Temalar	Kodlar	f
Bilinçli tüketim	Gelir/paranın düzenli kullanılması	27
	Ülke ekonomisine katkıda bulunması	24
	Gelecekte daha güzel/temiz bir dünya olması	17
	İsrafın önlenmesi	13
	Kaynakların tükenmemesi	23
	Yeteri kadar alınması/kullanılması	17
Kişisel fayda	İnsanların bilinçli olması	5
	Hayatın düzenli olması/kolaylaşması	20
	Aile bütçesine katkıda bulunması	19
	Faturaların az gelmesi	15
	Para biriktirilmesi	10
	Tutumlu olunması	5
	İhtiyacı olanlara yardım edilebilmesi	5

Tablo 3'te görüldüğü üzere öğrencilerin verdikleri yanıtlar bilinçli tüketim ve kişisel fayda temaları altında değerlendirilmiştir. Öğrencilere göre tasarruf yapmanın yararları; paranın düzenli kullanılması, ülke ekonomisine katkıda bulunması, kaynakların tükenmemesi, hayatın düzenli/kolay olması, aile bütçesine katkı sağlaması, yeteri kadar alınıp kullanılması, gelecekte daha güzel bir dünya olması, faturaların az gelmesini ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler ise tasarruf yapılırsa; israfın önleneyeceği, para biriktirilebileceği, insanların ihtiyaç sahibi diğer canlılara (insan-hayvan) yardım edebileceği ve insanların daha bilinçli olacağını belirtmişlerdir.

Tasarruf yapmanın yararı konusunda bazı öğrenciler gıda maddelerini örnek vererek yeteri kadar alıp kalanıyla da yardım yapılabileceğini ya da kalan gıdanın değerlendirilebileceğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö5 "Biz kullanacağımız kadar kullanırız. Kalan ekmeği çöpe atmak yerine sokak hayvanlarına verip onları sevindirebiliriz hem onlar da aç kalmazlar"

Ö9 "Biz kullanacağımız kadar ekmeği kullanıp kalanı da robottan geçirip köfte harcı yapabiliriz. Böylelikle ekmeğin bozulmaz, çöpe atılmaz."

Ö128 "Paylaşabiliriz. Aç kalan kardeşlerimiz de bizimle beraber yemiş olur"

Bazı öğrenciler insanların sorumluluklarından hareketle tasarruf yapılırsa kaynakların tükenmeyeceğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ö22 "Tasarruf yaşamı kolaylaştırır, yaptığımız tasarrufla birçok kaynağı tükenmekten kurtarırız"

Ö46 "Gelecekte dünyamızdaki insanlar aç ve susuz kalmaz"

Ö109 "Sorumluluklarımızın bilincinde oluruz"

Ö113 "Dünyanın düzeni bozulmaz ve kaynaklarımız tükenmez"

Tasarruf yapmak ile aile bütçesi ve fatura parasını ilişkilendiren bazı öğrencilerin görüşleri şu şekildedir:

- Ö30 *"Her şeyden yeteri kadar alırız. Az alırız, bozulmadan yeriz, çöpe atmazız"*
 Ö43 *"Faturalar az gelir. İhtiyacımız olduğunda kullanacak paramız olur"*
 Ö78 *"Sürekli ekme almaz, elinizdeki yersiniz. Paranız boşa gitmez"*
 Ö88 *"Evimizin çatısına güneş panelleri koyarsak ailemiz fatura parasından tasarruf eder"*
 Ö112 *"Eşyalarımız, yiyeceklerimiz ve bunun gibi şeylerimizin hemen bitmemesini sağlar"*

Tasarruf yapma konusunda ortaokul öğrencilerinin önerileri

Ortaokul öğrencilerinin *"İnsanlara tasarruf yapmaları konusunda bir öneride bulunman gerekseydi ne söyledin?"* sorusuna verdikleri yanıtların analizi sonucunda oluşturulan temalar, kodlar ve frekanslar Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Ortaokul Öğrencilerinin Tasarruf Yapma Konusunda Önerileri

Temalar	Kodlar	f
Bilinçli tüketime yönelik öneriler	Tasarruflu olun	91
	Kaynaklar tükenebilir	30
	Suyu tasarruflu kullanın	26
	Elektriği tasarruflu kullanın	18
	Gıda israfı yapmayın	17
	Kıyafet israfı yapmayın	2
	İsraf yapanları uyarın	2
Bireysel öneriler	Hayatınız kolaylaşır	25
	Ülkenize ve ailenize katkıda bulunun	10
	İhtiyacı olan insan/hayvan/bitkilere yardım edin	3
	Sigara içmeyin	1

Tablo 4'te görüldüğü üzere ortaokul öğrencilerinin insanların tasarruf yapmaları konusunda önerileri bilinçli tüketime yönelik öneriler ve bireysel öneriler temaları altında analiz edilmiştir. Öğrencilerin yanıtları; tasarruflu olmaları, kaynakların tükenebileceği, suyu ve elektriği tasarruflu kullanmaları, hayatın kolaylaşacağı, gıda israfı yapmamaları, ülke ekonomisi ve aile bütçesine katkıda bulunmaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Bazı öğrencilerin tasarruf önerileri şu şekildedir:

- Ö5 *"Sevgili insanlar; tasarruf yapalım ki diğer canlılar, hayvanlar ve bitkiler beslensin. Günde 600-700.000 ekme çöpe atılıyor. O kalan ekmeleleri hayvanlara verelim"*
 Ö17 *"Paraları boş yere harcamayın, yardıma ihtiyacı olan insanlara verin"*
 Ö40 *"Annelerimiz, babalarımız çalışıp para kazanıyor. Biz de ihtiyacımız kadar alıp artan paramızı kumbaramıza atabiliriz"*
 Ö51 *"Lütfen her şeyi tasarruflu kullanın, israf yapanları gördüğünüzde uyarın"*
 Ö81 *"Çocuğunuzu seviyorsanız tasarruf yapın"*
 Ö82 *"Az yemek yiyin hem hasta olmayın hem de tasarruf yapın"*
 Ö95 *"Gelecekteki insanları da düşünün, tasarruf yapmalısınız"*
 Ö103 *"Tasarruf yaparsanız aile ekonomisini öğrenirsiniz"*

Tasarruf önerisinde bulunmayacağını belirten iki öğrenci ise bunun gerekçesini şu şekilde açıklamıştır:

- Ö123 *"Tasarruf konusunda önerimi söylemezdim. Çünkü ben çocuğum beni dinlemezler"*

Ö127 "Ben daha tam olarak tasarruflu bir kişi olmadığım için verebileceğim bir tavsiyem yok"

TARTIŞMA ve SONUÇ

Ortaokul öğrencileri tasarrufu bilinçli tüketim, duyarlılık, tasarruf odaklı ve kişisel ifadeler üzerinden tanımlamışlardır. Öğrenciler; su-elektrik-ekmek/gıda israfı yapmamak, gereksiz para harcamamak, yeterince ve bilinçli kullanmak, israf etmemek ve tasarruflu olmak kavramları ile tasarrufu açıklamışlardır. Tasarruf ve duyarlılık ilişkilendirmesi yapan öğrenciler bilinçli kullanım, geri dönüşüm, gelecekteki yaşamın korunması, doğaya zarar vermemek ve fazla olanı paylaşma kavramlarını kullanmışlardır. Ersoy (2019) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının israf eyleminden hemen sonra bazı duygularla karşılaştığı ve israfa devam edilirse yakın gelecekte ülkeyi bekleyen sorunların farkında oldukları sonucuna ulaşmıştır. Samiha'e göre (2013) bu değerli dünyayı korumanın yanı sıra onu daha yeşil, daha az toksik ve daha yaşanabilir hale getirmede azalma, yeniden kullanım ve geri dönüşümde her bireyin rolü vardır. Atıkları azaltmak, yeniden kullanmak ve geri dönüştürmek için tüm insanların birlikte harekete geçmeleri gerekir (Song, Li & Zeng, 2015). Bireylerin ortak hareketi katı atık oluşumunu, su ve enerji kullanımını azaltacak ve dünyadaki kirliliğin azalmasına neden olacaktır (Nayak, 2016). Bireyler atık oluşturmama, atıkları ayırma, gereksiz ürünlerden ve ambalajlardan kaçınma konularında hassas olmalıdırlar. Atıklardan kurtulma konusunda aşırı tüketimle mücadele ederek ihtiyaçları olmayan şeyleri satın almamalıdırlar (Harman ve Yenikalaycı, 2020). Bazı öğrenciler ise tasarrufu aile, anne, baba, aile bütçesi ve alışkanlık gibi kişisel ifadelerle tanımlamışlardır. Varcoc, Martin ve Go (2005) öğrencilerin tasarrufun önemi hakkında olumlu görüş bildirdikleri ve gelecek için para tasarrufu konusunda daha fazla düşündükleri sonucuna ulaşmışlardır. Sherraden, Johnson, Elliott ve diğerleri (2007) "I Can Save (ICS)" eğitim programıyla ilkökul öğrencilerinin finansal bilgi düzeylerinde artış olduğu, tasarruf yapmaya ve bu konuda kendilerine güvenmeye başladıklarını belirtmişlerdir.

Ortaokul öğrencileri insanların tasarruf etmesi gereken kaynaklar olarak su, elektrik, para, gıda ve hatta her şey kavramlarını kullanmışlardır. Bu ifade öğrencilerin gündelik hayatlarında en çok kullandıkları su, elektrik, gıda, para gibi kaynaklardan tasarruf edilmesini düşündüklerini göstermektedir. Öğrencilere göre insanların pek çok kaynağı tasarruflu kullanması gerekmektedir. Bu gerekliliği; bilinçsiz ve gereksiz tüketim, kaynakların tükenebileceği, gıdaların çöpe atılması, insanların bilinçsizce para harcaması ile açıklanmıştır. Oluk, Kaya Şengören ve Babadağ (2019) öğretmen adayları ile yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının büyük bir bölümünün enerji tasarrufu yapma konusunda aynı görüşte olduğu ve ülkede yaşayan insanların enerjiyi verimli kullanma konusunda daha özenli davranması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Bodzin, Fu, Peffer ve Kulo (2013); araştırmaların çoğunun öğrencilerin yenilenemeyen ve sürdürülebilir kaynaklara ilişkin genel kavramsal bir bilgi eksikliklerinin olduğuna ve enerji tüketim alışkanlıklarının kişisel ve toplumsal boyutları konusunda eksik anlayışlara sahip olduğuna işaret ettiğini belirtmişlerdir. Enerjinin verimli kullanılması ve tasarruf bir yaşam biçimi haline getirilmelidir. Çünkü enerji tasarrufu iki lambadan birini söndürmekten ziyade alışkanlıkları ve günlük davranışları enerjiyi daha verimli kullanacak biçimde değiştirmekle ve düzenlemekle sağlanabilir (Oluk, Kaya Şengören ve Babadağ, 2019). Türkiye İsrar Raporu verilerine göre gıdaların tüketilmeden çöpe atılma eğilimi yüksek gelir gruplarında daha fazla görülmektedir. Gıdanın çöpe atılma nedenleri arasında %74.2 oranıyla gıdanın bozulması ilk sırada görülmektedir (TCTB, 2018). Ersoy (2019) sosyal bilgiler öğretmen

adaylarının gıda israfı konusunda daha dikkatli oldukları sonucuna ulaşmıştır. Tepecik ve Gümüş (2017) ise gıda konusunda ekmeğin önemli bir israf alanı olduğunu ve bu israfın sebebinin ihtiyaç fazlası ekmeğin alımı olduğunu ifade etmiştir. Bazı öğrenciler ise tasarruf etme gerekliliği olarak; aile bütçesine katkı, fatura paralarının azalacağı ve tasarruf edilen paranın ihtiyaç halinde kullanılabilirliğini belirtmişlerdir. Oluk, Kaya Şengören ve Babadağ'a göre (2019) bireylerin enerjiyi korumaya yönelik davranışları gerçekleştirirken kendi açılarından "masraf-fayda" yönünü düşünmektedirler. Bu durumda öğrencinin enerjiyi korumaya yönelik davranışlarının bilinçten kaynaklandığını söylemek oldukça zordur.

Öğrencilere göre tasarruf yapmanın yararları; paranın düzenli kullanılması, ülke ekonomisine katkıda bulunması, kaynakların tükenmemesi, hayatın düzenli/kolay olması, aile bütçesine katkı sağlanması, yeteri kadar alınıp kullanılması, gelecekte daha güzel bir dünya olması, faturaların az gelmesini ifade etmişlerdir. Bazı öğrenciler ise tasarruf yapılırsa; israfın önlenmesi, para biriktirilebileceği, insanların ihtiyaç sahibi diğer canlılara (insan-hayvan) yardım edebileceği ve insanların daha bilinçli olacağını belirtmişlerdir. Varcoe, Martin ve Go (2005) "Money Talks for Teens" adlı finansal eğitim programının lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık bilgilerini artırdığı, alışverişte fiyat karşılaştırması yaptıkları ve indirimleri bekledikleri sonucuna ulaşmışlardır. Carlin ve Robinson (2012) "Junior Achievement Finance Park" adlı finansal okuryazarlık programıyla öğrencilerin maliyet hesaplamada ve tasarruf eğiliminde olma yönünde olumlu gelişme gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ersoy (2019) israf eğilimini sınırlandırıcı etkenler olarak farkındalık, uyarı, kolaylık sağlama, aile ve ekonomik sıkıntı boyutlarına ulaşmış, aile içinde tasarruf becerisi kazanan bireylerin israfa yönelmediğini ifade etmiştir. Ekonomistler çocuklukta şekillenen tercihlerin ve kökleşen davranışların önemine dikkat çekmektedirler. Ekonomiyi erken yaşlarda anlayan çocukların, çocukluk deneyimlerinin yetişkinlik tercihlerine yön vermesi beklenmektedir. Barnett Vetzat ve Wolff'a göre (2002) ebeveynler özellikle erken yaştaki gelişimleri sırasında çocuklarının deneyimleri üzerinde çok büyük etkiye sahiptir. Bu sebeple ebeveynlerin mümkün olduğu kadar erken yaşta düzenli olarak harçlık vererek, harcama planı yaptırarak, tasarrufa özendirerek, gerektiğinde borç vererek ve ek para kazanma fırsatı sağlayarak çocuklarına uygun değerleri aşımaya çalışmaları gerekmektedir (Ersoy, 2008). Çocukları tasarrufa teşvik ederken, her hafta harçlıklarından ayıracakları tasarruf miktarlarına mantıklı şekilde karar vermelerine yardım edilebilir. Örneğin harçlıklarının %10'u tasarrufa ayrılabilir (O'Neill ve Brennan, 1997). Tasarrufa teşvik edilen çocuklar para biriktirme alışkanlığı kazandıkları gibi sabretmeyi, disiplini ve yaşamları boyunca ümit edilen para yönetimi becerilerini de öğrenirler (Horan, 2005).

Çalışmaya katılan ortaokul öğrencileri insanların tasarruf yapmaları konusunda birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Bu öneriler arasında; insanların tasarruflu olmaları, kaynakların tükenebileceği, suyu ve elektriği tasarruflu kullanmaları, hayatın kolaylaşacağı, gıda israfı yapmamaları, ülke ekonomisi ve aile bütçesine katkıda bulunmaları yer almaktadır. Oluk, Kaya Şengören ve Babadağ'ın (2019) öğretmen adaylarının enerji tasarrufuna yönelik tutum ve davranışları üzerine yaptıkları çalışmada; öğretmen adaylarının yarıya yakını araçların yakıt tüketimleri konusunda sert kısıtlamalara gidilmesini isterken, büyük bir bölümü enerji gereksinimlerinin yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanması, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve gerekli yatırımların yapılması konusunda öneriler getirmişlerdir. Ersoy'un (2019) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının

israf algısı üzerine yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının önerileri arasında eğitici etkinlikler, model davranışlar ve modern tarım uygulamaları yer almaktadır. Ersoy'a göre (2019); öğretmenler ve akademisyenler olumlu örnek davranışlarıyla öğrencilerine model olmalı ve eğitici etkinliklerle tasarruf bilinci oluşturulmaya çalışılmalıdır.

ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Gündelik yaşamda, okulda; tasarruf, sorumluluk, duyarlılık, dayanışma, yardımseverlik gibi değerlerin ve finansal okuryazarlık, empati, işbirliği, özdenetim gibi becerilerin eğitime önem verilerek tasarruf değerine yönelik farkındalık oluşturan ders içi ve ders dışı etkinlikler düzenlenebilir.
- Öğrencilerde tasarruf bilinci oluşturmak için yaş düzeylerine uygun çocuk kitapları ve gazete haberlerinden yararlanılabilir.
- Öğrencilerin bilgilerini davranışa dönüştürebilmeleri için okul-toplum-aile işbirliği içerisinde gerekli durum ve ortamlar oluşturulabilir.
- Eğitim Fakültelerinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının lisans programlarında yer alan ekonomi dersi teorik ve uygulamalı olacak şekilde düzenlenerek, sosyal bilgiler eğitimi alanında uzmanlaşmış akademisyenlerden bu dersi almaları sağlanabilir.
- Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin tasarruf değerine ilişkin görüşleri araştırılmıştır. Farklı eğitim düzeyindeki öğrencilerin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının tasarruf değerine ilişkin görüş ve davranışlarına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Etik Metni

"Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir. Makalenin etik kurul izni Afyon Kocatepe Üniversitesi/Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafınca 05.08.2021 tarih 2021/09 sayılı kararı ile alınmıştır".

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada yazarın katkı oranı %100'dür.

KAYNAKÇA

- Abramovitch, R., Freedman, J. L. & Pliner, P. (1991). Children and money: Getting an allowance, credit versus cash, and knowledge of pricing. *Journal of Economic Psychology*, 12, 27–45. [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(91\)90042-R](https://doi.org/10.1016/0167-4870(91)90042-R)
- Akat, A. S. (2009). *İktisadi analiz*. Eflatun.
- Akhan, N. E. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğrencilerinde ekonomi okuryazarlığının durumu ve geliştirilmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akhan, N. E. (2013). Adım adım ekonomi okuryazarlığı: Sosyal bilgiler dersleri için alternatif yollar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 1-36. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.569>

- Akhan, N. E. ve Kılıçoğlu, G. (2014). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında yer alan ekonomi kavramlarını anlama düzeyleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 24-47. <https://doi.org/10.17556/jef.76213>
- Barnet Vetzat, C. & Wolff, F. C. (2002). Motives for pocket money allowance and family incentives. *Journal of Economic Psychology*, 23(3), 339-366. [https://doi.org/10.1016/S0167-4870\(02\)00080-6](https://doi.org/10.1016/S0167-4870(02)00080-6)
- Bayhan, P., Yükselen, A. ve Kaysılı, B. K. (2007). Çocukların ekonomiyle ilgili kavramlara yönelik algılarının yaşlara göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32 (143), 3-12.
- Bodzin, A. M., Fu, Q., Peffer, T. E. & Kulo, V. (2013). Developing energy literacy in us middle-level students using the geospatial curriculum approach. *International Journal of Science Education*, 35(9), 1561-1589. <https://doi.org/10.1080/09500693.2013.769139>
- Berg, B. L., & Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. H. Aydın, Dü., ve Z. E. Özcan (Çev.) Eğitim.
- Carlin, B. I., & Robinson, D. T. (2012). What does financial literacy training teach us?. *The journal of economic education*, 43(3), 235-247. <https://doi.org/10.1080/00220485.2012.686385>
- Çeken, R. (2021). Ortaokul öğrencilerinin fen projelerinde tasarruf kavramının yeri. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(19), 39-55.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2018). Yeni Sosyal Bilgiler Programı'nda 4. ve 5. sınıfta kazandırılması hedeflenen değerlere ilişkin kazanımların içeriğe yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(36), 7-38.
- Davison, D. G. & Kilgore, J. H. (1971). A model for evaluating the effectiveness of economic education in primary grades. *The Journal of Economic Education*, 3(1), 17-25.
- Ersoy, F. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının israf algısı. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 2(2), 91-116.
- Ersoy, S. (2008). Çocuklara para yönetimini öğretmede ebeveyn rehberliği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(15), 140-157.
- Ersoy, S. ve Nazik, M. H. (2006). Ergenlerde tüketicilik bilinç düzeyi üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 313-329.
- Güvenç, H. (2017). Öğretim programlarımızda finansal okuryazarlık. *Elementary Education Online*, 16(3), 935-948. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.330233>
- Harman, G. ve Yenikalaycı, N. (2020). Fen bilgisi öğretmen adaylarının sıfır arık yaklaşımına yönelik farkındalıkları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50, 138-161. <https://doi.org/10.9779/pauefd.589781>
- Horan, C. (2005). Money management starts with allowance. *Kids Allowance Articles*. <http://www.kidsmoney.org/allart.htm#Values>
- Fabris N. & Luburic R. (2016). Financial education of children and youth. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 65-79. <https://doi.org/10.1515/jcbtp-2016-0011>
- Kirchler, E. & Praher, D. (1990). Austrian children's economic socialization: Age differences. *Journal of Economic Psychology*, 10, 483-494.

- Kourilsky, M. (1977). The kinder-economy: A case study of kindergarten pupils' acquisition of economic concepts. *The Elementary School Journal*, 77(3), 182-191.
- Littrell, R. L. (1999). Concept mapping: an instructional tool for learning economics and a research tool for determining students' understanding of economics. [Unpublished Doctoral Dissertation], The University of Kansas.
- MEB [Milli Eğitim Bakanlığı] (2018). *İlkokul ve ortaokul 4., 5., 6. ve 7. sınıflar sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed.). Nobel.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, Sage.
- Nayak, A. (2016). Trash free living-sustainable future. *International Journal of Current Research in Biosciences and Plant Biology*, 3(2), 69-76. <http://dx.doi.org/10.20546/ijcrbp.2016.302.009>
- OECD. (2017). What do 15-year-olds really know about money?. PISA in Focus 2017/72. <http://www.oecd-library.org/docserver/download/21dc1a9aen.pdf?expires=1509818596&id=id&accname=guest&checksum=A8E61D3619F83EC0B0167BEB97203E22>
- Oluk, S., Kaya Şengören, S. ve Babadağ, G. (2019). Öğretmen adaylarının enerji tasarrufuna yönelik tutum ve davranışlarının bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 47, 1-13.
- O'Neill, B. & Brennan, P. Q. (1997). Financial planning education throughout the life cycle. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 89(2), 32-36.
- Otto, A. M., Schots, P. A., Westerman, J. A. & Webley, P. (2006). Children's use of saving strategies: An experimental approach. *Journal of Economic Psychology*, 27(1), 57-72.
- Özdemir, K. K. (2012). Türkiye finansal yeterlilik araştırması ön sonuçları. *TÜSİAD Finansal Okuryazarlık Konferansı*. <http://www.fo-der.org/wp-content/uploads/2013/09/Finansal-Yeterlilik-Anket-sonuclari-TUSIAD.pdf>.
- Samiha, B. (2013). The importance of the 3R principle of municipal solid waste management for achieving sustainable development. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 4(3), 129-135. <http://dx.doi.org/10.5901/mjss.2013.v4n3p129>
- Schug, M. C. & Hagedorn, E. A. (2005). The Money savvy pig goes to big city: Testing the effectiveness of an economics curriculum for young children. *The Social Studies*, 96(2), 68-71. <https://doi.org/10.3200/TSSS.96.2.68-71>
- Sherraden MS, Johnson L, Elliott W III, Porterfield, S. & Rainford, W. (2007). School-based children's saving accounts for college: The I can save program. *Children and Youth Services Review*, 29(3), 294-312. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2006.07.008>
- Suiter, M. & Meszaros, B. (2005). Teaching about saving and investing in the elementary and middle school grades. *Social Education*, 69(2), 92-95.
- Song, Q., Li, J. & Zeng, X. (2015). Minimizing the increasing solid waste through zero waste strategy. *Journal of Cleaner Production*, 104, 199-210. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.08.027>

- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). Onuncu kalkınma planı: Yurtiçi tasarruflar özel ihtisas komisyonu raporu. <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/256/Yurtiçi%20Tasarruflar%20Özel%20Ihtisas%20Komisyonu%20Raporu.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı [TCTB] Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü (2018). Türkiye israf raporu. Ankara. <https://ticaret.gov.tr/data/5c51a78e13b8762dc06a72c9/31-01-2019%20ISRAF%20RAPORU.pdf>
- Temel bir yaşam becerisi: Finansal okuryazarlık. (2016). <https://tedmem.org/mem-notlari/degerlendirme/temel-bir-yasam-becerisi-finansal-okuryazarlik>.
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86.
- Tepecik, A. ve Gümüş, Ç. (2017). Ekmek israfını önleme konulu sosyal sorumluluk kampanyasına ilişkin akademisyen, uzman ve öğrenci görüşleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 19, 161-181. <https://doi.org/10.18603/sanatvetasarim.323109>
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), 91-110.
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2020). *Büyük Türkçe sözlük*. TDK.
- Utkugün, C. (2022). Ortaokul öğrencilerinin israfa ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(82), 645-660. <https://doi.org/10.17755/esosder.1024431>
- Uzunöz, A., Aktepe, V. ve Köybaşı, E. (2018). Değer analizi yaklaşımı yoluyla dürüstlük değerine dönük öğrenci cevaplarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science]*, 11(3), 606-626. <https://doi.org/10.30831/akueg.350285>
- Uzunöz, A., Aktepe, V. ve Özağaçhanlı, Z. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tasarruf değerine ilişkin metaforik algıları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1), 36-51. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.659945>
- Webley, P. (2005). Children's understanding of economics. In M. Barrett & E Buchanan-Barrow (Ed). *Children's understanding of society* (pp. 43-67). Psychology.
- Varcoe, K. P., Martin, A., Devitto, Z. & Go, C. (2005). Using financial education curriculum for teens. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 16 (1), 63-71.
- Yalçınkaya, E. ve Er, T. (2019). Sosyal bilgiler eğitiminde finansal okuryazarlık. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9 (1), 1-24.
- Yıldırım, G. (2017). Çocuklar için yaygın eğitim kapsamında yürütülen ekonomi eğitimi çalışmalarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 [ERTE Özel Sayısı], 103-124.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.